

ელექტრული იარაღი

*ამონაწერი მე-20 საერთო ანგარიშიდან,
გამოქვეყნდა 2010 წელს*

შესავალი შენიშვნები

65. იმ ქვეყნებში, სადაც CPT ვიზიტებს ახორციელებს, უფრო და უფრო მნიშვნელოვანი ხდება პოლიციის ოფიცრებისა და სხვა სამართალდამცავთა მხრიდან ელექტრული იარაღის გამოყენება. კომიტეტმა გარკვეულ ქვეყნებში შეისწავლა ამგვარ მოწყობილობათა არსებობა თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში (კერძოდ, სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში). არსებობს სხვადასხვა ტიპის ელექტრული იარაღი, დაწყებული ელექტროშოკის ხელკეტებიდან, დამთავრებული სხვა ხელის იარაღით, რომელიც საჭიროებს პირდაპირ კონტაქტს სამიზნე პირთან და შეუძლია გამოისროლოს ისრის მაგვარი რეაქტიული ტყვია, რომელიც მიმართავს ელექტროშოკს გარკვეულ დისტანციაზე მდებარე პირს.

66. ელექტრული იარაღის გამოყენება სამართალდამცავთა და სხვა საჯარო მოხელეთა მიერ სადავო საკითხია. არსებობს ურთიერთსაწინააღმდეგო მოსაზრებები, ერთი მხრივ, განსაკუთრებულ გარემოებათა შესახებ, რომელთა დადგომისას შეიძლება ამგვარი იარაღის გამოყენების დასაბუთება და, მეორე მხრივ, ჯანმრთელობაზე პოტენციური ნეგატიური გავლენის შესახებ, რაც ამ იარაღმა შეიძლება გამოიწვიოს. აგრეთვე ფაქტია, რომ მისი ჭეშმარიტი ბუნებიდან გამომდინარე, ელექტრული იარაღი “გამოდგება” არასწორი გამოყენებისათვის. CPT-მ რამოდენიმეჯერ მოაგროვა სარწმუნო მტკიცებულებები იმის შესახებ, რომ ამგვარი იარაღი გამოიყენეს თავისუფლებააღკვეთილი პირზე სასტიკი არასათანადო მოპყრობის განსახორციელებლად. კომიტეტს ასევე ხშირად მიუღია განაცხადები, რომ თავისუფლებააღკვეთილი პირები განიცდიდნენ არასათანადო მოპყრობას სწორედ ელექტრული იარაღის გამოყენებით.

67. CPT უკვე რამოდენიმეჯერ შეეხო ელექტრული იარაღის გამოყენების საკითხს მისი ვიზიტების ანგარიშებში. მომდევნო პუნქტებში კომიტეტს სურს, ხაზი გაუსვას იმ პოზიციებს, რომლებიც მიღებული აქვს დღეისათვის და მონიშნოს მისთვის პრობლემური რამოდენიმე არეალი. კომიტეტი მიესალმება კომენტარებს მისი საერთო ანგარიშის ამ მონაკვეთზე, რაც დაეხმარება მას, შეიმუშავოს სტანდარტები ამ კომპლექსურ საკითხთან დაკავშირებით.

ზოგადი პრინციპები

68. CPT-თვის გასაგებია ეროვნული ხელისუფლებების სურვილი, აღჭურვოს მისი სამართალდამცავები ისეთი საშუალებებით, რაც მათ შესაძლებლობას მისცემს, უფრო საიმედო პასუხი გასცენ მათ წინაშე მდგარ სახიფათო სიტუაციებს. უეჭველია, რომ ნაკლებად ლეტალური იარაღის ქონა, როგორცაა ელექტრული იარაღი, ზოგ შემთხვევაში, შესაძლებელს ხდის ცეცხლსასროლი იარაღის თავის არიდებას. თუმცა, ელექტრულმა იარაღმა შეიძლება გამოიწვიოს მწვავე ტკივილი და, როგორც უკვე აღინიშნა, იგი “ლიაა” სასტიკი მოპყრობისათვის. შესაბამისად, ნებისმიერი გადაწყვეტილება სამართალდამცავთა თუ სხვა საჯარო მოხელეთა აღჭურვის შესახებ ელექტრული იარაღით უნდა გახდეს შედეგი მრავალმხრივი და ამომწურავი დებატებისა ქვეყნის ეროვნული აღმასრულებელი და საკანონმდებლო ხელისუფლებების დონეზე. გარდა ამისა, ელექტრული იარაღის გამოყენების კრიტერიუმები უნდა განისაზღვროს კანონმდებლობით და, ასევე, გაიწეროს სპეციალური ნორმატიული აქტებით.

69. CPT მიიჩნევს, რომ ელექტრული იარაღის გამოყენება უნდა განაპირობოს შემდეგმა პრინციპებმა: აუცილებლობა, სუბსიდიარობა, პროპორციულობა, წინასწარი გაფრთხილება (როცა დაგეგმილია) და წინდახედულება. ეს პრინციპები, სხვათა შორის, აჩვენებს, რომ საჯარო მოხელეებმა, რომელთაც ამგვარი იარაღი გადაეცემათ, უნდა გაიარონ შესაბამისი ტრენინგი მათი გამოყენების შესახებ. რაც შეეხება უფრო სპეციფიკურ ელექტრულ იარაღს, რომელიც ისვრის რეაქტიულ ტყვიებს, მათი გამოყენების მარეგულირებელი კრიტერიუმები უნდა შემუშავდეს ცეცხლსასროლი იარაღისადმი მისადაგებული კრიტერიუმების შესაბამისად.

70. CPT-ს აზრით, ელექტრული იარაღის გამოყენება უნდა შემოიფარგლოს სიტუაციებით, როცა არსებობს სიცოცხლის ან სერიოზული ზიანის რეალური და მყისიერი საფრთხე. დაუშვებელია ამ იარაღის გამოყენება მხოლოდ და მხოლოდ იმ მიზნით, რომ დაიცვან ბრძანებასთან შესაბამისობა. უფრო მეტიც, ამგვარი იარაღის გამოყენება ნებადართული უნდა იყოს მხოლოდ მაშინ, როცა სხვა, ნაკლებად ძალადობრივი მეთოდები (მოლაპარაკება და დარწმუნება, მანუალური კონტროლის საშუალებები და სხვ.) უშედეგო გამოდგა ან მათი გამოყენება შეუძლებელია და როცა ამ მეთოდის გამოყენება არის უკანასკნელი ალტერნატივა უფრო მნიშვნელოვანი დაზიანების ან სიკვდილის რისკის შემთხვევაში.

აღნიშნული პრინციპების გამოყენება განსაკუთრებულ სიტუაციებში

71. ამ პრინციპების მისადაგებით განსაკუთრებულ სიტუაციებთან, CPT-მ, მაგალითად, აშკარად გაილაშქრა იმის წინააღმდეგ, რომ ელექტრული იარაღი მისცენ იმ ორგანოების თანამშრომლებს, რომლებიც პასუხისმგებლები არიან დაკავებული მიგრანტების დეპორტაციის ოპერაციებზე. ამის მსგავსად, კომიტეტმა გამოთქვა მკაცრი შენიშვნები ელექტრული იარაღის გამოყენების თაობაზე სასჯელადსრულების დაწესებულებაში (და დახურულ ფსიქიატრიულში). მხოლოდ ძალიან გამონაკლისი შემთხვევები (მაგალითად, მძევლად აყვანის შემთხვევა) თუ გაამართლებს ელექტრული იარაღის გამოყენებას და მაშინაც უნდა იყოს მკაცრი პირობა, რომ ამგვარ იარაღს გამოიყენებს მხოლოდ სპეციალურად განსწავლული პერსონალი.

72. ელექტრული იარაღი უფრო და უფრო მეტად გამოიყენება დაკავების მომენტში და არის კარგად ცნობილი რამოდენიმე მაგალითი ამ კონტექსტში მათი არასწორი გამოყენებისა (მაგალითად, ელექტროშოკის რამოდენიმეჯერ გამოყენება მიწაზე დაწვენილი პირის მიმართ). ცხადია, ელექტრული იარაღის მოხმარება ამგვარ სიტუაციებში მკაცრად უნდა შემოიფარგლოს. CPT-მ ზოგიერთ ქვეყანაში აღმოაჩინა სახელმძღვანელო მითითებები, რომელთა თანახმადაც, ეს იარაღი შეიძლება გამოიყენონ მაშინ, როცა სამართალდამცავები წინ აღუდგებიან იმ რანგის ძალადობას – ან მუქარას ძალადობაზე – რომ მათ დასჭირდებოდათ ძალის გამოყენება თავის და სხვათა დასაცავად. ეს იმდენად ფართო მითითებაა, რომ ტოვებს ღია კარს არაპროპორციული პასუხისათვის. თუ ელექტრულ იარაღს მეტად და მეტად აირჩევენ, როცა საქმე ექნებათ დაუმორჩილებელ ქვევასთან დაკავების მომენტში, ამას შეიძლება მოჰყვეს ღრმად ნეგატიური ეფექტი საზოგადოებრივ აზრზე სამართალდამცავი ორგანოების მიმართ.

73. რამდენადაც CPT-ს მანდატი შეზღუდულია, იგი იძულებულია დაიკავოს მყარი პოზიცია ელექტრული იარაღის გამოყენებასთან დაკავშირებით საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვის ან აღდგენის კონტექსტში (მაგ., დემონსტრაციების კონტროლი). ასე ვთქვათ, 70-ე პუნქტში მოყვანილი პრინციპების ფონზე, ელექტრული იარაღის გამოყენება ამგვარი ოპერაციების დროს შეიძლება ჩაითვალოს არასათანადოდ, თუ არ არის სიცოცხლის მოსპობის ან სერიოზული ზიანის რისკის რეალური და მყისიერი საფრთხე. პროცესში ჩართულ სამართალდამცავ ორგანოებს უნდა ჰქონდეთ დაცვისა და მოქმედების სხვა საშუალებები, რომლებიც კონკრეტულად საქმეს მიესადაგება. აღსანიშნავი ფაქტია, რომ ზოგიერთ ევროპულ ქვეყანაში გამოირიცხა ელექტრული იარაღის გამოყენება საპოლიციო ძალების მიერ საზოგადოებრივი დემონსტრაციების კონტროლის მიზნით.

74. განსაკუთრებულად უნდა აღინიშნოს ქაშაშისა და მსგავსი საშუალებების გამოყენება. CPT ცხადად დაუპირისპირდა ამ ტიპის აღჭურვილობის გამოყენებას თავისუფლებააღკვეთილი პირის გადაადგილების შეზღუდვის მიზნით, იქნება ეს თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში თუ მათ გარეთ. კომიტეტის აზრით, ასეთი აღჭურვილობა თავისი არსით შეურაცხმყოფელია იმ პირისათვის, ვის მიმართაც გამოიყენება და მისი არგამოყენების ფარგლები საკმაოდ ფართოა. თავისუფლებააღკვეთილი პირის გადაადგილებისას უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად შეიძლება და უნდა გამოინახოს ალტერნატიული გზები.

მითითებები და ტრენინგები

75. ელექტრული იარაღის გაცემის ნებისმიერ გადაწყვეტილებას თან უნდა სდევდეს შესაბამისი ხელისუფლების დეტალური მითითებები იმ სამსახურებისთვის, ვის განკარგულებაშიც ეს იარაღია. გარდა ამისა, ოფიციალური პირები, ვინც შეიძლება გამოიყენოს ასეთი იარაღი, განსაკუთრებულად უნდა შეირჩეს მისი სტრუქტურისადმი მედეგობისა და სიტუაციის გარკვევის უნარის ნიშნით, ამასთან, უნდა ჩაუტარდეთ შესაბამისი ტრენინგი. რეგულარულ ტესტირებასთან ერთად უნდა განხორციელდეს სამუშაო ადგილზე ტრენინგების პროგრამა (იხ. აგრეთვე პუნქტი 80).

ტექნიკური ასპექტები

76. ისევე, როგორც იარაღის ნებისმიერი სისტემის შემთხვევაში, ელექტრული იარაღის ხელმისაწვდომობამდე საჭიროა ჩატარდეს ტექნიკური ავტორიზაციის პროცედურა. კერძოდ, ამ პროცედურამ უნდა უზრუნველყოს, რომ ელექტრული მუხტის წარმოქმნის რაოდენობა, ხანგრძლივობა და ინტენსივობა იყოს უსაფრთხო დონეზე. CPT-თვის ცნობილია შემთხვევები, როცა თავისუფლებააღკვეთილ პირებზე იმოქმედეს ელექტრული მუხტით ინტენსიური თანმიმდევრობით. ამგვარი გადაჭარბებული, ზედმეტი ძალის გამოყენება, რასაკვირველია, ჩაითვლება არასათანადო მოპყრობად. დამატებით, სავალდებულოა რეგულარული ტექნიკური შემოწმების/მომსახურების უზრუნველყოფა.

77. ელექტრული იარაღი აღჭურვილი უნდა იყოს მოწყობილობებით (ძირითადად, მეხსიერების ჩიპით), რომელიც ჩაიწერს სხვადასხვა ინფორმაციას და აღრიცხავს იარაღის გამოყენებას (როგორცაა გამოყენების ზუსტი დრო, ელექტრული განმუხტვის რაოდენობა, ხანგრძლივობა და ინტენსივობა და სხვ.). ამ ჩიპზე შენახულ ინფორმაციას სისტემატურად უნდა განიხილავდეს კომპეტენტური ხელისუფლება სათანადო ინტერვალებით (სულ მცირე, სამ თვეში ერთხელ). გარდა ამისა, იარაღში ჩამონტაჟებული უნდა იყოს სამიზნე ლაზერი და ვიდეო ჩანაწერების მოწყობილობა, რაც უსაფრთხოს გახდის დამიზნებას და შესაძლებელს გახდის იარაღის გამოყენებისას არსებული გარემო ვითარების ჩაწერას.

78. ელექტრულ იარაღს აქვს მოხმარების სხვადასხვა რეჟიმი, კერძოდ, “ცეცხლი” და “კონტაქტი”. პირველ შემთხვევაში, იარაღი ისვრის ტყვიებს, რომლებიც აღწევს ადამიანამდე ახლო დისტანციაზე და წარმოიქმნება ელექტრული მუხტი. უმრავლეს შემთხვევაში მუხტი იწვევს კუნთის სპაზმს, რასაც მოჰყვება დროებითი პარალიზება და, შედეგად, ადამიანი ძირს ეცემა. ამის საწინააღმდეგოდ, როცა გამოიყენება რეჟიმი “კონტაქტი”, იარაღის ბოლოზე არსებული ელექტროდები ადამიანის სხეულზე შეხებისას წარმოქმნის ელექტრულ წრედს და იწვევს ძალიან ინტენსიურ, ლოკალურ ტკივილს, შესაძლოა, გამოიწვიოს დამწვრობაც. CPT-ს აქვს მკაცრი დამოკიდებულება ამ უკანასკნელ რეჟიმთან დაკავშირებით. რა თქმა უნდა, სათანადოდ გაწვრთნილ სამართალდამცავებს ექნებათ სხვა ტექნიკაც, რომელსაც გამოიყენებენ ახლო დისტანციაზე მყოფი ადამიანის გასაკონტროლებლად.

სამედიცინო ასპექტები

79. ფიზიკურ და ფსიქიკურ ჯანმრთელობაზე ელექტრული იარაღის პოტენციური ეფექტის შესახებ ბევრი არგუმენტი გამოთქმულა. დებატებს ამჟამინდელს რამოდენიმე შემთხვევა, როცა ადამიანი გარდაიცვალა ძალიან მალე მას შემდეგ, რაც ასეთი იარაღის სამიზნე გახდა. ამასთან, კვლევა ამ საკითხზე დღესდღეობით ძალიან არადაამაჯერებელია. სულაც არ არის უდავო, რომ ელექტრული იარაღი არ წარმოქმნის ჯანმრთელობის რისკს, როგორცაა, ვთქვათ, დაზიანება, გამოწვეული დაცემისაგან ტყვიის მოხვედრის შემდეგ ან დამწვრობა ამგვარი იარაღის “კონტაქტის” რეჟიმში ხანგრძლივად გამოყენების შემთხვევაში. არ არსებობს დეტალური კვლევა ელექტრული იარაღის პოტენციურ ეფექტზე განსაკუთრებით მოწყვლადი ჯგუფების შემთხვევაში (მაგ., მოხუცები, ორსული ქალები, ბავშვები, გულით ავადმყოფები). ამდენად, CPT დარწმუნებულია, რომ ამგვარი იარაღის გამოყენება ამ ადამიანების მიმართ ყველა

შემთხვევაში მოსარიდებელია. მეორე მგრძნობიარე საკითხია ელექტრული იარაღის გამოყენება იმ ადამიანების მიმართ, რომლებიც არიან აფექტის ან ნასვამ მდგომარეობაში. ადამიანები ამ მდგომარეობაში კარგად ვერც გაიგებენ გაფრთხილებას, რომ მის წინააღმდეგ გამოიყენებენ იარაღს და, შესაძლოა, მეტადაც განრისხდნენ მსგავს სიტუაციაში. დაკავებისას სიკვდილის შემთხვევები მიეწერება ამგვარ სამედიცინო მდგომარეობას, განსაკუთრებით, როცა ელექტრული იარაღია გამოყენებული. ამდენად, განსაკუთრებული სიფრთხილე უნდა იყოს გარანტირებული და ელექტრული იარაღის გამოყენება თავიდან აცილებული ასეთ შემთხვევაში და, საერთოდ, ისეთ ვითარებაში, როცა ელექტრული იარაღი გაზრდის სიკვდილის ან დაზიანების რისკს.

80. იმ ოფიციალურ პირთა ტრენინგი, რომლებსაც გადაეცემათ ელექტრული იარაღი, უნდა მოიცავდეს ინფორმაციას იმის შესახებ, თუ როდის არის შეუსაბამო მათი გამოყენება სამედიცინო თვალსაზრისით, ასევე, პირველადი სასწრაფო დახმარების აღმოჩენას (ტყვიებით გამოწვეული დაცემის, დამწვრობის, ჭრილობების შემთხვევაში, გულის უკმარისობის, აფექტის და სხვ. შემთხვევაში). გარდა ამისა, პირის კონტროლის ქვეშ აყვანის შემდეგ, მას შემდეგ რაც გახდა ელექტრული იარაღის სამიზნე, მას უნდა ეცნობოს, რომ იარაღს მხოლოდ დროებითი ეფექტი აქვს.

81. CPT მიიჩნევს, რომ ნებისმიერი პირი, ვის მიმართაც გამოიყენეს ელექტრული იარაღი, ყველა შემთხვევაში უნდა ნახოს ექიმმა და, საჭიროების შემთხვევაში, გადაიყვანონ საავადმყოფოში. ექიმებს და საავარიო სიტუაციებში სამედიცინო დახმარების/გადაუდებელი სასწრაფო დახმარების სამსახურების მუშაკებს უნდა ჰქონდეთ ინფორმაცია, თუ რა მდგომარეობაში შეიძლება აღმოჩნდნენ ამგვარი იარაღის მსხვერპლნი და რა ფორმით უნდა უმკურნალონ მათ, როგორც ფიზიკური, ასევე ფსიქოლოგიური ჯანმრთელობის თვალსაზრისით. შემდგომში, პირებს უნდა ჰქონდეთ სამედიცინო სერტიფიკატიც (და/ან მათ ადვოკატებსაც, მოთხოვნის თანახმად).

პროცედურები ინციდენტის შემდეგ

82. ელექტრული იარაღის გამოყენების თითოეული შემთხვევის შემდეგ აუცილებლად უნდა დაკითხონ სამართალდამცავი პირი, ვინც ეს იარაღი გამოიყენა. გარდა ამისა, ინციდენტის შესახებ დეტალური ანგარიში უნდა წარედგინოს უმაღლეს ხელისუფლებას. ეს ანგარიში უნდა ასახავდეს ზუსტ გარემოებებს, რომლებიც დაასაბუთებს იარაღის გამოყენებას, ასევე, გამოყენებულ რეჟიმს და სხვა რელევანტურ ინფორმაციას (იყვნენ თუ არა მოწმეები, გამოიყენეს თუ არა სხვა იარაღი, რა სამედიცინო დახმარება გაეწია დაზარალებულს და ა.შ.). ანგარიშში უნდა ჩაიდოს ჩიპზე რეგისტრირებული ტექნიკური ინფორმაცია და ელექტრული იარაღის გამოყენების ვიდეო ჩანაწერი).

83. ამ შიდა პროცედურას უნდა ახლდეს გარე მონიტორინგის ელემენტებიც. ეს გულისხმობს ელექტრული იარაღის გამოყენების ყველა შემთხვევის შესახებ ინფორმაციის სისტემატურად, რეგულარული ინტერვალებით მიწოდებას დამოუკიდებელი ორგანოსათვის, რომელიც არის პასუხისმგებელი სამართალდამცავი სამსახურების ზედამხედველობაზე.

84. როცა კი აღმოჩნდება, რომ ელექტრული იარაღის გამოყენება არ არის შესაბამისობაში რელევანტულ კანონმდებლობასა ან ნორმატიულ აქტებთან, უნდა დაიწყოს სათანადო გამოძიება (დისციპლინარული და/ან სისხლის სამართლებრივი).